

LEDARSIDANS SOMMARSAMTAL | THEODOR KALLIFATIDES

Språket som klassfråga

FOTO: MARIA LUDVIGSSON

Theodor Kallifatides säger att det måste finnas rätt och fel i språket. Annars finns det inte en chans att lära sig det, och bara de redan invigda får tillgång till de viktiga samtalen. Maria Ludvigsson träffar honom på norra Gotland där hans familj tillbringar somrarna.

Av Maria Ludvigsson

Du skrev i en ”skarp er-text” i SvD att språkligt godtycke är inkörsporten till barbariet. Det var en efterlängtd text. Allt oftare anförs att det inte spelar någon roll hur vi skriver eller talar, så länge vi på ett ungefär förstår varandra. Varför är rätt språk så viktigt?

– Vem kan orientera sig om det inte finns rätt och fel? Bara den invigda, den som redan kan. Det blir en klassfråga. Om allt färre vet vad som är rätt och fel kommer samhällets kvalificerade poster per automatik skötas av den lilla gruppen som behärskar sitt språk. Då blir centrala ämbeten inte längre öppna för alla.

På vägen hit passerade jag Fårösund och mitt bland välvårdade hus och trädgårdar stod ett ganska nedgången, tillsynes tomt hus. På sidan hängde den gamla ABF- skylten. Är bildning något som tillhör en annan tid?

– Det har ersatts av tanken att det finns där om jag behöver det. Men man måste ha en baskunskap för att kunna bygga vidare.

När jag kom till Sverige, på 1960-talet, fanns ett bildningsideal. Det levde i full skala. Och apropå ABF-huset så fanns det många parallella rörelser. Medborgarskolan, lokala läsekretsar och föreläsningsserier. Som ung författare blev jag bjuden till Hudiksvalls föreläsningsförening att komma och tala om min bok. Det fanns en levande och pågående bildning i samhället.

Om ett vårdat språk inte är viktigt längre då blir rätt och fel flytande. Varför finner vi det inte viktigt längre?

– Vi har förlorat insikten om att det är viktigt. Varför? Kanske blev man lurad av den myckna tekniken. Varför ska jag komma ihåg när Gustaf Vasa dog, jag kan ju slå upp det. Eller kanske visste jag inte ens att han var Sveriges kung. Men för allt du lär dig, vidgas din medvetenhet.

Det är mycket som inte ”spelar roll”. Vi lever i relativsim, finns inget rätt och fel.

– Ja, allt har gått åt det hållet. Det finns din sanning, min sanning. Det påverkar språket, det påverkar hela samhället. Det påverkar våra förhållanden till varandra, barn till föräldrar och föräldrar till barn. Vänner emellan. Man svävar i ett diffust område där allt är möjligt och allt kan vara rätt. Och allt mer handlar om känslor i stället för att veta.

Jag fick en gång en pjäs refuserad på Dramaten med motiveringen Vi tänder inte på den.

Känner du igen uppfattningen att våra ord bara är våra egna och därför kan vi hantera språket hur vi vill?

– Ja. Och visst, det är mina ord. De är min egendom. Men, som Wittgentstein påpekar, ett språk kan inte vara privat. Det är bara schizofrena som har eget språk och det är därför vi inte kan prata med dem. Ett språk som är privat fungerar inte. När orden får en fluktuerande betydelse, eroderar sakta men säkert den semantiska strukturen av ett språk.

Det kan i och för sig hända under tidens gång, men det kan inte hända för fort. Till exempel brukade arbete betyda att jag hade ett jobb. Hade man det inte var man arbetslös. Sedan, utan att vi visste varför, kallades det plötsligt för sysselsättning. Men om du inte hade sysselsättning var du fortfarande arbetslös. Samtidigt flyttades ordet arbete till finare områden. Då arbetade man med sitt förhållande, åtta timmar om dagen.

Vad kommer först? Är språket så starkt att det kan påverka hur vi ser på, exempelvis, arbete?

– Min första instinkt säger att det är samhället som förändras först. Men samtidigt känner jag att det är en åsikt som också kan sägas tvärtom utan att det händer något. Språket leder också utvecklingen. En ömse-sidig förstärkning.

Det påverkar också hur vi ser på oss själva. När jag kom till Sverige gjorde jag upptäckten att människor som inte kan uttrycka sig, jag då i det här fallet, har två val. Antingen tar man till nävarna eller så stänger man in sig. Jag var inte stor och stark så jag valde det senare.

Man uttrycker sig också mer vulgärt än nödvändigt när man inte har ordförrådet. Det finstämda går förlorat. När du inte har orden påverkas dina relationer.

Men detta drabbar även dem som är födda i Sverige. Det är en viss procent som kan förstå en ledare i SvD. Eller DN. Varför inte alla? Hela Sverige?

Både tidningar och public service är ju institutioner som påverkar språket. Har de även en språkvårdande uppgift?

– Jag har skrivit till redaktörer att ni måste förstå att ni är universitet. Folkuniversitet. Ni måste ta det ansvaret. Men ingen vill blanda sig i den här striden. Det upplevs som bakåtsträvande.

Men, förr eller senare kommer man förstå att språket är det rikaste och mest utvecklande redskap vi har som människor. För att utvecklas. Det måste vi odla, vårda och föra vidare.

Vilka språkliga fel du ser oftast? Och vad är mest stötande?

– Logiska fel. Som ”Gärningsmannen friades från alla misstankar”. Då förstår man att skribenten inte har en aning om vad ordet betyder. Det avgörande skälet att vi förstår varandra är att språket är logiskt.

Och så hatar jag när man hemfaller till att skriva artiklar där man använder några givna termer, uttryck som ”verksamheter av den här typen” eller ”ministrar av den sorten” – man söker sig till det lätta hela tiden. Gör sig inte besväret. Var snäll och förklara i stället vilken typ av verksamhet eller sorts minister. Det är de två saker rent språkligt som upprör mig mest. Semantiska fel.

Många har ett barnsligt språk. Jag läste om den senaste skandalen inom polisen. Det som störde mig var språket. Det är så barnsligt. Är vi i händerna på treåringar?

Kanske är ansträngning inte så viktigt längre? I stället premieras lättja.

– Om inte lättja så i alla fall det lätta. Att lära sig modersmålet är en lång process. Flera år av bra undervisning. Mycket träning och många kontrollstationer. Mitt gymnasium i Aten var stadens fattigaste, ruffigaste. Men en gång i veckan skrev vi uppsats. Den rättades minutiöst. I alla andra ämnen rättades de skriftliga proven även språkligt. Historia, religion, fysik. Allt. Alltid språket.

Du twittrar. Vad tycker du som språk- vårdare om twitter?

– Det är en utmaning... och det roar mig. Du slipper instanser. Ingen redaktör. Däremot ogillar jag tendensen att det blir en plats för det privata. Se min nya klänning. Här är jag på fest. Ganska mycket likgiltigt.

Men jag får formulera mig där. I bästa fall elegant. På 140 tecken.

Ledarskribent
